

Da er blitt nå igjen. Både privat og profesjonelt sluttet sirkelene for Johan Tausjø.

Intervjuet: Johan Tausjø

Tilbake til fremtiden i Etiopia

■ Addis Abeba, Etiopia 1949. Lille «Linge», fem år, ankommer den svenske misjonærstasjonen for første gang med mor og far Tausjø. Faren Magnus Tausjø var ferdig utdannet lege i 1941, og kom som misjonslege til Etiopia i 1949.

– Både norske, svenske og amerikanske misjonsselskap var til stede i Etiopia på den tiden. Et stridens eple innad i misjonen var om man skulle bygge uavhengige klinikker eller om de skulle være en del av det offentlige tilbudet. Min far insisterte på at klinikene og sykehusene han var med på å bygge opp, skulle være en del av landets helsevesen. De hadde kontrakt med helsedepartementet og ble finansiert over deres budsjetter. Etioperne var ansvarlige for vaksinasjonsprogrammer og mor-barn-klinikker, mens misjonen ellers bidro med personell og ekspertise.

– I ettertid har det vist seg å være en veldig riktig strategi, mener Johan Tausjø. Sykehusene som den norske misjonen etablerte i 1950- og 60-årene eksisterer fortsatt og drives av etiopisk helsepersonell. De som ble drevet av andre misjonsorganisasjoner, ble lagt ned når misjonærene dro.

Da

Etiopia er det eneste afrikanske landet som aldri har vært koloni. Imidlertid var det 1935–41 okkupert av Italia. Italiensk kultur, mat og språk var levende til stede i landet også etter at okkupasjonen ble opphevet. Slik har det seg at «Linge» lærte både italiensk, engelsk og to etiopiske språk før han var sju år.

– Det var ikke mange norske barn i landet den første tiden, og jeg fikk tidlige etiopiske kamerater. Jeg gikk inn og ut av deres hytter og hus, spiste sammen med dem og hørte på de gamle fortelle historier.

Tausjø fikk ingen biologiske søsken, men allikevel en bror i etiopiske Tefarra Tizazo, som nærmest ble adoptert av familien. De bekostet også utdanningen hans, og da Johan i 1964 dro til Aberdeen for å bli lege, kom Tefarra for å studere medisin ved Universitetet i Oslo.

– Der må han ha vært en fremmed fugl?

– Ja, det var han nok. Elisabeth husker at han var den første svarte de så i lokalmiljøet på Røa. Vi lar Johan fortelle litt mer om barndommen før Elisabeth introduseres skikkelig:

– I Yirgalem bodde vi inne i byen i et gammelt murhus som italienerne hadde bygd under krigen. I hagen hadde vi kaffetrær, og under dem var det sval og deilig skygge. Bilinteressen ble vekt under kaffetrærne og forsterket da Johan som åtteåring fikk rygge farens bil ut av garasjen for første gang.

– Siden har jeg kjørt, forteller han.

I garasjen hjemme på Snarøya står en stor og blank jaguar, en mini morris og et smykke av en veteranbil: En MGB kabriolet fra 1968. Man kan godt se for seg en herremann som er litt solbrent på issen og et silketørkle som flager fra en dame med store solbriller i den. De suser nordover fra Roma til leiligheten sin i Santa Marinella. Tausjø presiserer at han er ganske bevisst på bilbruken:

– Fra april til oktober sykler jeg til jobben, 16,4 km hver vei. Målet er å komme under 35 minutter, og det pleier jeg å nå engang utpå sommeren. Det er nok ikke fordi jeg er like sprek nå som jeg var før, men fordi jeg kompenserer med bedre og bedre utstyr.

Tausjø knegger mykt, som han ofte gjør. Kona Elisabeth, som nå er pensjonert diakon, kommer inn og stjeler en kake og passer på at alle har kaffe. Det synes Johan er veldig koselig, og så ler han litt til. De er ganske nygifte.

– Vi var ungdomskjærester. Jeg kom alene hjem til Norge for å gå på videregående, og møtte henne på Persbråten. Siden dro jeg til Milwaukee i Wisconsin som utvekslingsstudent og til Aberdeen for å studere. Vi ble etter hvert gift på hver vår kant. For noen år siden møttes vi igjen.

Det imellom

Tausjøes første ekteskap brakte ham, etter norsk turnustjeneste, tilbake til Wisconsin, denne gangen til Madison. Der jobbet han først som assistentlege på kirurgisk avdeling på universitetssykehuset. Han beskriver ver-

dens bratteste læringskurve. Videre forteller han om et firedelt vaktssystem uten avspasering, tolvtimersdager og to uker ferie i året mot dårlig betaling. Da han fikk tilbud om et «fellowship» i stråleontologi med mer humane arbeidstider, takket han ja til også å ha et liv utenom jobben. Så bar det hjem til Radiumhospitalet og Rikshospitalet litt om hverandre.

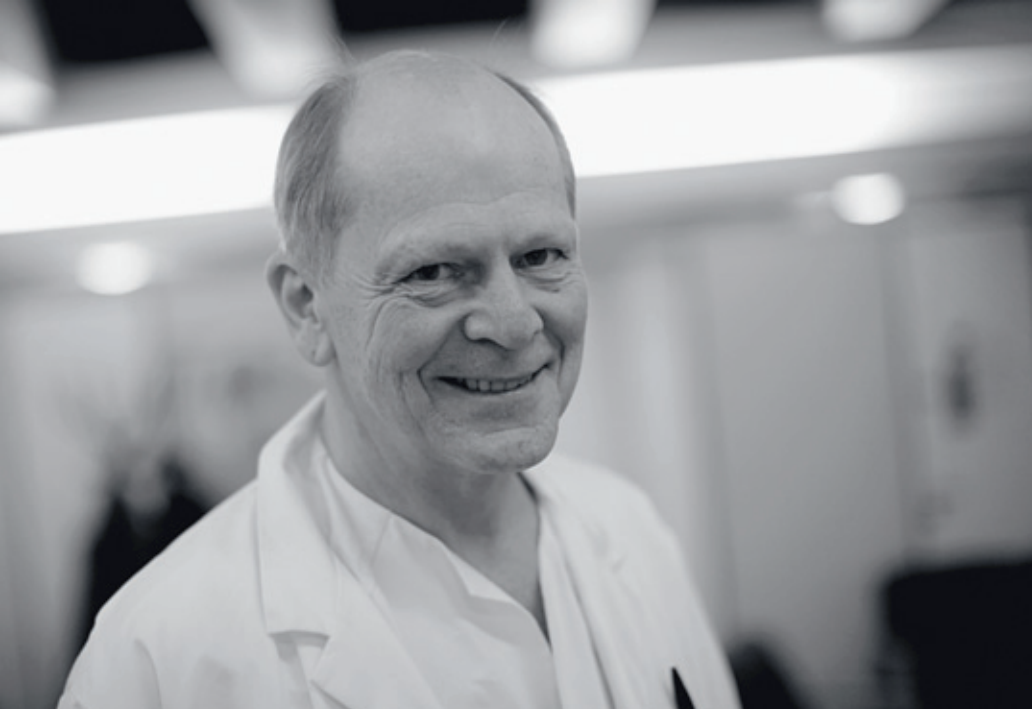
– Vurderte du noen gang et annet yrke? lurer jeg.

– Fra jeg var 8–10 år hadde jeg lyst til å bli lege, og før det ville jeg vel bli brannmann eller noe sånt. Først da jeg var i gang med medisinstudiene var jeg innom tanken om å bli noe annet. Fakultetet i Aberdeen ønsket å legge opp utdanningen alternativt, litt som Tromsø her hjemme. De begynte tidlig med «integrated teaching» – fagintegrering og spiralmodell som det heter her. Vårt kull var det første som ble utsatt for den nye læreplanen, på godt og vondt. Vi hadde en forelesning i uken i et fag som het «human ecology» gjennom alle de seks årene. Det forsøkte å belyse menneskehetens situasjon fra forskjellige vinkler. Vi hadde forelesninger om befolkningsekspløsjonen, matvaresituasjonen i verden, forurensning, biologisk mangfold, økonomiske systemer og klasseforskjeller, for å nevne noe. Engelske aviser hadde allerede da søndagsbilag med analytiske artikler. Jeg begynte å bruke disse dagene til å fordype meg, særlig i samfunnsøkonomisk stoff. Jeg tenkte at det kanskje var noe sånt jeg skulle ha gjort.

– Hva med å bli misjonslege?

– Det var absolutt et alternativ! Jeg er veldig stolt over det min far fikk til, men fant ut at det ville være å gå ham litt vel mye i næringen. Han var en svært gudfryktig mann og hadde et sterkt kall. I en periode var jeg i opposisjon til dette, fordi jeg følte at hans livsoppgave gikk foran både hensynet til meg og min mor.

Johan kom til at det var en del ting ved dette han ville prøve å unngå, uten at det har hatt betydning for selve gudstroen, tilhørigheten til og engasjement i kirken.



Johan Elling Tausjø

Født 24. mai 1944 i Haugesund

- Oppvokst i Norge og Etiopia
- Cand.med. fra University of Aberdeen Medical School, Skottland 1970
- Spesialist i stråleonkologi fra University of Wisconsin Hospital, Madison
- Overlege ved Kreftklinikken, Radiumhospitalet siden 1981
- Var med på å starte Norsk onkologisk forening
- Primus motor i et bilateralt samarbeid om utdanning av onkologer i Etiopia

Foto Stian Lysberg Solum/SCANPIX

– Dessuten: Da jeg var ferdigstudert og skulle spesialisere meg, var tiden for den klassiske legemisjonæren på hell. Delvis skyldtes dette at legevirksomheten generelt ble mer spesialisert, delvis at disse landene etter hvert utdannet eget helsepersonell. Jeg ble tidlig interessert i onkologi, som var lite aktuelt i Afrika den gangen.

Ifølge Verdens helseorganisasjon (WHO) er kreft nå den ledende dødsårsaken foran både aids, tuberkulose og malaria i Afrika sør for Sahara (1). Den internasjonale kreftunionen (UICC) har sammen med WHO besluttet at Afrika er det nye satsingsområdet de neste 10–20 årene (2).

Før Elisabeth kom inn i livet hans igjen og ville se hvor han vokste opp, hadde Johan Tausjø bare vært tilbake i Etiopia to ganger siden foreldrene forlot landet. I 1974 ble Etiopia rammet av den første av flere sultkatastrofer: – Jeg var der en kort periode med Kirkens Nødhjelp. Vi forsøkte å organisere og å få i gang hjelpearbeidet.

Like etter ble keiser Haile Selassie, også kjent som Ras Tafari og rastafarienes religiøse forbilde, avsatt av et sovjetstøttet militærkupp ledet av Mengistu Haile Marijam. – Min bror Tefarra ble radikalisert under studietiden her i Norge. Han mente at keiseren var årsaken til at Etiopia ikke blomstret som det burde og ønsket revolusjonen velkommen. Han dro dit og fikk etter hvert en stilling i helsedepartementet. Imidlertid ble han fort desillusjonert og innså at Marijam bare var en ny tyrann og mye verre enn keiseren hadde vært. Etter 2–3 år begynte det å brenne under føttene hans fordi han hadde uttrykt misnøye. Han måtte flykte.

Tausjø forteller at Etiopia ble satt minst 20 år tilbake i den tiden Marijam regjerte. I 1991 ble han avsatt. Året etter var Johan og faren tilbake i Etiopia for å feire 25-årsjubileet til sykehuset i Yirgalem som Magnus var med på å bygge opp. Han var da 82 år.

Nå

Så fulgte nye år uten kontakt med det andre hjemlandet, og det var altså Elisabeth som

i 2006 tok initiativet til den neste turen.

Hun trigget også det prosjektet Johan Tausjø er aller mest opptatt av for tiden:

– Er det ikke noe vi kan bidra med her? spurte hun. Det er bare onkologi jeg kan, sa eg, men så begynte jeg å undersøke litt, forteller Johan. Han fikk kontakt med dr. Bogale som er ansatt ved universitetssykehuset Black Lion Hospital i Addis Abeba og som frem til 2004 var landets eneste onkolog. Det bor om lag åtti millioner mennesker i Etiopia. Bogale fortalte at helsedepartementet de siste ti årene hadde sendt ut 15 leger for å spesialisere seg i onkologi. Kun tre av disse er nå tilbake som ferdige spesialister.

Foruten å være en av verdens store kaffeeksportører har altså Etiopia, i likhet med de fleste afrikanske land, en *massiv* eksport av helsepersonell. Fenomenet kalles «brain drain» og utgjør en av kontinentets største utfordringer, ikke bare innen helsesektoren. Physicians for Human Rights utarbeidet i 2004 en plan for å forhindre hjerneflukt (3). Her er utdanning av helsepersonell i hjemlandet et viktig tiltak. Dette skjønte Magnus Tausjø i 1950-årene, og det samme jobber Johan for i dag:

– Etiopia ønsker å etablere en utdanning for onkologer og å starte opp onkologiske enheter ved alle de fem andre universitetssykehusene.

– Jeg har sendt ned pensumkrav for Europa, USA og Norge, og nå jobber de med hvordan dette skal struktureres. Det tar litt mer tid enn jeg kunne ønske meg, de er jo bare tre som kan gjøre dette ved siden av vanlig drift av avdelingen. Bogale har spurt om ikke jeg kan utarbeide en plan, men jeg vil at de skal ha ansvaret og føle eierskap til prosjektet. Det er viktig at dette er noe *de* etablerer. Så skal vi hjelpe dem å få det så godt som mulig.

Helsemyndighetene har godkjent prosjektplanene, men ennå ikke bevilget penger. Det medisinske fakultet skal ordne søknader om lisens og arbeids- og oppholdstillatelse. Radiumhospitalet og Det medi-

sinske fakultet ved Universitetet i Oslo er positive, og støtte skal søkes fra flere hold. Johan skisserer relativt lave driftskostnader.

Styringsgruppen her i Norge skal rekruttere og organisere spesialister i både onkologi og tilgrensende fagfelt som kan reise ned og undervise i 2–3 måneder ad gangen. Jeg håper at vi kan unngå lønnskostnader ved at folk reiser ut i overlegepermisjon, i ferier, at noen sykehus sender dem i permisjon med lønn eller at nylig pensjonerte blir interessert i dette. Reise, opphold og forsikringer vil prosjektet dekke. Med alt det man kan oppleve i Etiopia utenom jobb, tror jeg at mange vil få mye mer igjen enn det de yter.

Tausjø håper å kunne få igjennom 1–2 kull med 5–8 kandidater i løpet av fem år som så skal ut til de nye universitetsklinikene. I løpet av denne perioden skal det også etableres forskningsvirksomhet som base som vil bidra til at de blir mer selvhjulpne etter hvert.

Fremover

Ungdomskjæresten er kona. Fremtiden, og ikke bare fortiden, er i Etiopia. Farens livsverk fortsetter, men i sønnens egen form. Parallellen til Magnus' tidlige antihjerneflukttiltak er Johans bidrag til utdanning av onkologer i Etiopia. Livet fortsetter også inn i pensjonisttilværelsen. Alt virker som om det er slik det skal være. Som om da er blitt nå igjen.

Guro Lenæs

gurolenes@gmail.com

Kirurgisk avdeling

Universitetssykehuset Nord-Norge – Harstad

Litteratur

1. WHO national cancer control plans: afro perspectives. www.afrox.org/docs/Louzani.pdf [2.2.2009].
2. Afrox. London declaration on cancer control in Africa. http://cancer.iaea.org/documents/May2007_London_Declaration_on_Cancer_Control_in_Africa.pdf [2.2.2009].
3. Physicians for Human Rights. An action plan to prevent brain drain: Building equitable health systems in Africa. <http://physiciansforhumanrights.org/library/report-2004-july.html> [2.2.2009].